

Almendannelse og gymnasiets fag i en antropocæn verden

November 2019

Michael Paulsen

Agenda

- Klassisk humanistisk almendannelse
- Antropocæn kritik af den senholocæne dannelsesstærkning
- Omtærkning af dannelsesbegrebet
- Eksempel 1: Klafki —> antropocæne nøgleproblemer
- Eksempel 2: Designfaget og “landbrugets jordskrivning”

=> Gymnasiets fagligheder og almendannelse i det antropocæne?

Klassisk humanistisk almindannelse

(1) Forlade “hjemme”

Menneske ↔ Verden

Opvækst, socialisering,
prægning etc.

Læreren: Udfordre M via dialog til at komme på afstand af, udlejre og suspendere sit tilstedevær som “sit”

(2) Komme i “eksil”

Suspenderet frit
dannelsesrum

Læreren: Støtte M til at undersøge og opnå almen og personlig indsigt i, hvorledes M kan og bør være tilstede i verden

(3) Skabe nyt “hjem”

Menneske ↔ Verden

Refleksivt selvbestemt tilstedevær

Læreren: Opfordre M til at realisere det tilstedevær, indsigten tilsiger vil forbedre tilværelsen og samfundet

- **Dimensioner:** kundskab (hvad), indstilling (hvordan) og eksistens (hvem) —> “det hele menneske”
- **Almindannelse:** Udfordre, støtte og opfordre M til at lede efter og realisere alment gode måder at være tilstede på i verden. Det almene = menneskeheden <=> frie individer (der hæves op + bringer videre)
- **Eksempler:** Paideia (oldgræsk), Humanitas (romersk verden), Bildung (oplysningstiden), Tilblivelse (senmoderne)
- **Forfaldsformer:** Dannelse —> socialisering, prægning, bestemt indhold, normer mv. der “omprogrammerer”.

Antropocæn kritik af dannelsesstænkningen

- De problemer vi står med i dag – klimakrise, biodiversitetskrise, miljøkrise osv. – skyldes menneskets “selvoptagede” (antropocentriske) måde at udvikle tilstedevær på, i det senholocæne (fra oldtiden til idag)
- Disse tilstedevær har bygget på en humanistisk og scenisk verdensforståelse
- Dannelsesstænkningen har også bygget på + medvirket til denne verdensforståelse, især ved at skelne mellem (a) menneske, kultur og samfund og (b) natur = scene og ressource for menneskelig selvudfoldelse (dannelse) => Mennesket = centrum, særligt, over alt andet => medskyldig i den antropocæne situation
  - Dannelsens fokus: forædling af intra-menneskelige anliggender, som fx at blive en god borger i samfundet.
  - Mennesket bliver eneste “bestemmer” af det gode liv og menneskeheden (det almene) højeste kontekst.
  - Mennesket dannes kun i eget billede / egne billeder og gennem at tale med og møde sig selv / andre mennesker.
- -> Den moderne skole = kammer for intra-menneskelige dannelsesfremkaldende relationsforhold -> dialog med andre værender udelukkes.
- -> Opdeling: humaniora: beskæftiger sig kun med intra-menneskelige forhold isoleret. Kun mennesket opfattes som et væsen man kan have dialog med, som værende et du. Naturvidenskab: undersøger “alt andet” som natur uden intrinsisk værdi, der kan analyseres, men ikke gås i dialog med som du’er.
- Behov for at gentænke dannelse antropocænt, især overskride Kultur-Natur-opdelingen.

Antropocæen omtænkning af dannelse

- Selvom vi i det senholocæne har adskilt Kultur og Natur og behandlet N som scene og ressource, er både mennesker og mennesker og mennesker og ikke-mennesker i praksis i tiltagende grad blevet globalt dobbelt forviklede med hinanden
- => den dobbelte forvikling må derfor være dannelsens udgangspunkt i det antropocæne + skift fra en scenisk og humanistisk verdensforståelse —> en dialogisk og zoologisk (dvs. mindre enøjet og mere inkluderende).
- Forholdet mellem afstand og dialog må omtænkes: —> afstand til den afstand man i det senholocæne har lagt til det ikke-menneskelige (-> aflært og undladt dialog med ikke-mennesker)
- => omtænke de tre centrale dannelseselementer: hjemme-ude-nyt hjem og hvad der skal forstås ved det almene og dermed almendannelse.

Antropocæn almendannelse

(1) Forlade “hjemme”

Den dobbelte forvikling i den livskritiske overfladezone

Opvækst, socialisering,
prægning etc.

Læreren: Udfordre M til at komme på afstand af dets sceniske og ubæredygtige sædvaner og **blive bragt i vildrede med forviklethederne**

Kundskab: udfordre eleverne til at forholde sig til, hvad de ved om deres måde at være i verden på som del af den dobbelte forvikling

(2) Komme i “eksil”

Dialogisk undersøgende
dannelsesrum

Læreren: Støtte M til at **undersøge mulighederne for dialog med alverdens væsner** om hvad der kan udgøre et fælles godt liv

Indstilling: Støtte eleverne til at undersøge, hvordan de kan komme i dialog med andre om fælles problemstillinger

(3) Skabe nyt “hjem”

Den dobbelte forvikling i den livskritiske overfladezone

Dialogisk bestemt fælles tilstedevær
og sameksistens

Læreren: Opfordre M til at øve sig i at omsætte den dialogiske undersøgelse til det at **prøve at bygge bæredygtigt bo sammen** i den fælles livskritiske zone

Eksistens: Opfordre eleverne til at eksperimentere med, hvem de kan blive hvis de forsøger at bygge bo sammen med andre

Det almene = 1) et krav om at 2) interessere sig for det fælles bedste, 3) anskuet fra alle berørte væsners perspektiver, 4) i forhold til det fælles liv her på planeten

—> **almendannelse:** Udfordre, støtte og opfordre M til at lede efter og realisere alment planetarisk gode måder at være tilstede i den dobbelte forvikling i den livskritiske zone

Ex: Klafki —> Antropocæne nøgleproblemer

Klafki: Udgangspunkt i epokale problemer som berør alle mennesker inkl. eleverne

1. Spørgsmålet om fred [blandt mennesker]
2. Spørgsmålet om miljø og forurening [af hensyn til mennesker]
3. Social uretfærdighed og ulighed [blandt mennesker]
4. Mulighederne og farerne ved nye teknologier [for mennesker]
5. Oplevelser med kærlighed, seksualitet og kønnene [blandt mennesker]

Antropocænt - forstå problemerne som aspekter af den dobbelte forvikling

1. Spørgsmålet om fredelig sameksistens blandt mennesker og ikke-mennesker
2. Spørgsmålet om bæredygtighed i den delte livszone
3. Uretfærdighed og ulighed i den delte livszone
4. Mulighederne og farerne for det samlede liv ved forskellige sammenblandinger
5. Oplevelser med kærlighed, seksualitet, omsorg og sympati i livszonen

Ex: Designfaget

Før:

- Øge menneskets trivslen gennem godt design
- Design lavet af og til mennesker
- Jordens ressourcer blev betragtet som ubegrænsede stående til rådighed for os mennesker
- Naturen var noget der blev udnyttet

På vej:

- Design i dag: skabe nye forbedrede måder at leve på mennesker og ikke-mennesker
- Samspil mellem arter og klode er det centrale
- Restorativt design, regenerative design, biodesign mv.
- Ny rolle: reparere på vores tidligere fejl, finde nye løsninger, der betænker både menneskelig trivsel og jorden.
- Den vigtigste nye designpartner er naturen -> arbejde sammen med naturen

Ex: Landbrugets jordskrivning -landskabsarkitektur

(Cora Krista Jongsma)

Ide:

- Undersøge landskabers tilblivelse og historie ved at skabe filtede kort. Linjer i landskabet, der repræsenterer menneskelig kultiveringsaktiviteter bliver synlige.
- => synliggør forbindelserne mellem landmænd og deres land.
- De filtede kort bruges til at gå i dialog med landmænd om deres relation til landet => Naturen opfattes ikke blot som modsætning til Kultur, men begge opfattes forviklede.
- Arbejdet med kartografiske visualiseringer, fx de filtede kort, baseres på videnskabelige og historiske data. Visualiserer landsskabs mikro-relieffer ud af uld og filtningsprocessen.

Ny unik vidensform:

- Processen med at filte kort spejler et landskabs tilblivelse => skaber ny empati, fortolkning og landskabsopmærksomhed.

Undervisning:

- A. Feltvandring: viden om den historiske tilblivelse af landskab -> nyt syn på landskabet, øge evne til at læse landskaber og forbinde eleverne til landskabers historie og føle landskabet indefra.
- B. Kortlægge landskaber: Arbejde med at skabe kort ud af filtet uld -> gør det muligt at synliggøre på håndgribelig måde. Der gøres brug af såvel moderne kort som historiske kort.
- C. Dialog med landmænd og andre om deres forhold til landskabet: ny forståelse.

Gymnasiets fagligheder og almindannelse

- Hvilke roller skal gymnasiets fag spille i det antropocæne? Kan/bør de alle være almindannende? Er der behov for at gentænke fagene? Anderledes fag eller nye fag og fagligheder?

